

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

טעות בהכרעת הדין בדיני ממונות (ב')

א. פתיחה

בשיעור ביום שלישי קראנו את הסוגיה מבחינת אבני הבניין שלה - בחנו את הרקע להיווצרות הסתירה, ואת האופן בו האמוראים גיבשו את הצעות הפתרון שלהם ומנין שאבו את החילוק המוצעים, ואת היחס בין חלקי הסוגיה. עתה נעבור לשלב הבא, והוא לעסוק בבניין עצמו. בשיעור הבא נעבור שלב שלב בגמרא ונעמוד על פרשנותה, תוך שאנחנו פותחים בפרשנות רש"י ובפרשנות רי"ף ורז"ה, משם נשאב את פירושיהם לסוגיה, אך לא נעסוק בשלב זה בפסיקה.

ב. רב יוסף ורב נחמן

- ראשונים על הסוגיה (רובם מובאים בהמשך):
 - פירוש רש"י
 - ר"ח, "דיני ממונות... פטור מלשלם".
 - רי"ף, "ורמינהו... ובמנין".
 - רז"ה, "הכי נקטינן... את הדין וכו'".
 - רמב"ן במלחמת השם, עד "וכן פר"ח ז"ל".
 - להרחבה – השגת הראב"ד בכתוב שם ד"ה אמר אברהם ויותר תמה
 - להרחבה – סיכום דברי הראשונים בחידושי הר"ן ד"ה כאן במומחה
- עמדו על הפירושים השונים לסוגיה – מהו יסוד החילוק לפי הפירושים השונים?

ג. טעות בדבר משנה או בשיקול הדעת

- ראשונים:
 - רי"ף, "ושמעין השתא... ולפנים"
 - תד"ה כאן במומחה
- מהו יסוד החילוק? מהו היחס בינו לבין ההבחנה בין מומחה לבין שאינו מומחה?
- הגדרת דבר משנה:
 - רז"ה, "ושמעתי... משנה".
 - ראב"ד בכתוב שם, "ואמת... שלא נמצא".
 - רא"ש סנהדרין פ"ד ה"ו.
 - להרחבה – רי"ן ד"ה רב ששת.

ד. רב חסדא

- עיינו בסוגיה בבכורות כח: ועמדו על הקשר הדברים שם ובסוגייתנו. תנו את הדעת למשמעות המעבר מהקשר הסוגיה בבכורות להקשר של סוגייתנו.
- כמו כן, עמדו מתוך הסוגיה שם על היחס בין דברי רבינא לבין דברי רב חסדא.
- דיוני ראשונים על רב חסדא:
 - רי"ף, "אלא מיהו... הלכתא"; וחזינן... ספיקא".
 - רז"ה, ד"ה ולענין הדין.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

- ג) רמב"ן, מד"ה ומה שכתב.
- ד) סיכום כל הנ"ל בחידושי הר"ן.

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

רבינו חננאל מסכת סנהדרין דף לג עמוד א

דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה. איני והתנן בבכורות פרק ד' דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא הטהור טיהר הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו. ופרקי' מתניתין במומחה לפיכך תני מחזירין. והא דתנן ישלם מביתו בשאינו מומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם מכלל שעמד הדין ואין מחזירין אפילו מומחה לרבים ופריק רב נחמן במומחה שיש גדול ממנו עמד הדין וישלם מביתו ומומחה שאין גדול ממנו פטור מלשלם.

5

ד"ף, י: ברב אלפס

ורמינהו דן את הדין חייב את הזכאי וזיכא את החייב טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו

10

אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה וכי קתני מחזירין בשאינו מומחה והא דקתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו במומחה מומחה הא קתני סיפא אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן כשאין גדול ממנו בחכמה ובמנין

...

אלא מיהו אף על גב דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר פירוקא דהני מתניא אתא לאו כדפריק רב ששת הוא אלא כדפריק רב חסדא דסבירא ליה דתרתני מתניא אתא בשטעה בשיקול הדעת ניהו והאי דקתני מחזירין בין לזכות ובין לחובה בשלא נשא ונתן ביד הוא והא דקתני מה שעשה עשוי בשנשא ונתן ביד וטעמא דהא מילתא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דלית ליה פסידא לבעל דין כגון שנשא הדיין ונתן ביד דחייב לשלם מביתו אמרי' מה שעשה עשוי והיכא דאית ליה לבעל דין פסידא כגון שלא נשא הדיין ונתן ביד דאינו חייב לשלם לא אמרינן מה שעשה עשוי אלא מחזירין בין לזכות בין לחובה והדין הוא טעמא דרב חסדא והכין היא הלכתא.

15

20

...

ושמעין השתא דהיכא דטעה בדבר משנה לא שנא מומחה ולא שנא שאינו מומחה ול"ש [דף יב עמוד א] נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד בכלהו חוזר דרב חסדא לא פליג בין נשא ונתן ביד לבין שלא נשא ונתן ביד אלא היכא דטעה בשיקול הדעת אבל היכא דטעה בדבר משנה אפילו לרב חסדא חוזר ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד וזו אינה צריכה לפנים ולא לפני ולפנים

25

...

וחזינן ליה נמי דקאמר דהאי דאוקימנא למתני' דדן את הדין זיכה את החייב וכו' בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ליסתמוה כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר מי שאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת אף על פי שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי שיחזור לחבירו ונתברר כי הוא גרם לממונו של זה שיאבד הרי הוא חייב לשלם והאי סברא נמי ליתיה דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתניתין דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד דברי הכל הוא ואפילו לר"מ דכי אית ליה לר"מ דינא דגרמי דנינא דנזיקין הוא דאית ליה הכי אבל גבי דיינא לית ליה האי סברא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם ועוד אי משום דינא דגרמי דמחייבת ליה אפילו טעה בדבר משנה נמי אם אין הדבר מצוי שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממונו של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא הוא גם הוא גורם לאבד ממונו של זה וכי מפני שטעה בדבר משנה יהא נשכר ועוד דהא רב חסדא נמי אוקמה למתניתין בשנשא ונתן ביד ולא לדחוייה מדר' מאיר קא בעי אלא בסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ואוקמתא דסמכא קא מוקים לה ולא אוקמתא דדחייא בעלמא הלכך דינא כדקא מוקים רב חסדא וליכא למינד מינה ולית בה ספיקא:

30

35

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשנ"ג

- 40 המאור הגדול מסכת סנהדרין פרק ד - אחד דיני ממונות [דף י עמוד ב]
- הכי נקטינן פירושה מרבתינו חכמי דורנו ז"ל מתניי דהכא במומחה דכיון דתנא ליה דיני ממונות בגי ואמר דאי אפשר דליכא בינייהו חד דגמיר או סביר נמי ההוא חד לא צריכי מינקט רשותא ולא קבלה והווי להו כב"ד מומחה שהוא פטור מלשלם דה"ל כאנוס בטעותו וכיון שהוא פטור מלשלם מחזירין את הדין כדי שלא יפסיד בעל הדין ומתניי דהתם דבבכורות בשאינו מומחה שהוא חייב לשלם לפיכך מה שעשה עשוי ומתמיהין על המומחה היאך אתה אומר כאן שמחזירין והא קתני סיפא דההיא אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם וארישא קאי דקתני מה שעשה עשוי אלמא מומחה נמי מה שעשה עשוי אמר רב נחמן לא קשיא כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין מתניי דהכא בשיש גדול ממנו שאפשר לברר טעותו מפי אחרים ולפיכך מחזירין ומתניי דבכורות בשאין גדול ממנו ולפיכך מה שעשה עשוי דאמרי ליה דלמא כי היכי דטעית בסברא קמא לדברך טעית נמי בבטרא וא"א לברר טעותו ופטור מלשלם דהווי ליה כאנוס בטעותו ומימרי דרב יוסף ורב נחמן כחד מימרא נינהו דאסוקי הוא דאסקי רב נחמן לשנויא דרב יוסף זהו פי' השמועה שקבלנו מרבתינו שלא כדברי הרי"ף ז"ל ותמה הוא היאך עלה בדעתו בפירושו בדברי רב יוסף לאוקומא למתניי דבבכורות במומחה והא קתני רישא מי שאינו מומחה וראה את הבכור ועלה קתני דן את הדין וכו'
- 55 ולענין הדין נ"ל מה שאמר רבינו האי גאון ז"ל דליתא דרב חסדא דהא דאוקימנא לההוא מתניי דבכורות בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא נסתמה כר"מ דדאין דינא דגרמי אף על פי שיש בשאר דבריו של רבינו האי ז"ל דברים שאינן ברורים אצלנו בענין זה אבל זה דבר ברור הוא דכיון דסבירא לן השתא כר"מ ליתא לההיא אוקמתא וה"נ מוכחא מלתא מגמ' דבכורות דלמיסתמא דלא כר"מ מהדרינן דגרסי' התם על הא מתניי לימא תנן סתמא כר"מ דדאין דינא דגרמי אמר ר' אלעא אמר רב כגון שנשא ונתן ביד אלמא דלמיסתמא כרבנן ולא כר"מ קא מהדרינן ואנן השתא קי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי הלכך ליתא לדאוקמתא דר' אלעא דהתם ולא לשינויא דרב חסדא דהכא וכרב יוסף וכרב ששת וכרב נחמן קי"ל דלא פליגי אהדדי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא אפשר למדחייה לדרב יוסף ודרב נחמן דקי"ל כרב נחמן בדיני ורב ששת נמי מודה להו דקאמר חדא ועוד קאמר ליה וגמ' נמי מוכחה הכי בכמה דוכתא דקאמר [דף יא עמוד א] מומחה פטור וכללא הוא שכל המומחה לב"ד פטור מלשלם ואף בטבח אומן שקלקל ומראה דינר לשולחני ונמצא רע כולן מומחים פטורים בכה"ג וקי"ל נמי טעה בדבר משנה חוזר הלכך טעה בדבר משנה חוזר ואינו משלם
- ...
- 70 ושמעתי משם א' מחכמי הדור שלפנינו שהאידינא לית לן טועה בשקול הדעת שכל ההלכות פסוקות בידנו או מן התלמוד או מן הגאונים שאחרי התלמוד הלכך לא משכחת לה האידינא טועה בשקול הדעת אלא כל הטועין בדבר משנה הם טועים ואני לא נראו לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה ומן התלמוד מפורש בלא שום ספק לא טועה בדבר משנה הוא אלא טועה בשקול הדעת הוא כעין ההוא עובדא דההוא דהווי קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי דאפליגו עליה דר' ישמעאל בר' יוסי ור' חייא אף כל כיוצא בו שאינו לברר טעותו ממשנתו ומתלמודו מפורש טועה בשקול הדעת הוא ומה שפסקו הגאונים מאחרי סתימת התלמוד מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מהתלמוד כסוגיין בעלמא הוי ומאן דטעי ביה נמי טעי בשקול הדעת הוי ולא טועה בדבר משנה.

כתוב שם לראב"ד מסכת סנהדרין פרק ד - אחד דיני ממונות [דף י עמוד ב]

- 80 אמר אברהם: ויותר תמה הוא אם משנתנו זאת דקתני מחזירין במומחה ומומחה לא הוי אלא אם כן גמיר וסביר. תדע דהא לא פליג רב נחמן במומחה אלא בין שיש גדול [ממנו] בחכמה ובמנין לשאין גדול ממנו, אבל בהמחאתו דידיה לא איפליג דודאי מומחה הוא בגמרא וסברא. ואם כן אמאי מחזירין והא מעשה דמר זוטרא ודרבה בר בר חנה [דף ה א] מומחין הווי וקאמר דאי לא קבלינהו עליהו לשלם

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

אלמא מה שעשה עשוי. והכי מוכחי בפרק קמא [דף ה א] דכי גמיר וסביר אף על גב [דלא נקיט רשותא ולא קבלו עליהו דינא דינא דינא.

...

85 ואמת אמר החכם שאם טעה בפסקי הגאונים ז"ל שלא שמע את דבריהם ואלו שמע היה חוזר בו באמת וברור זה טועה בדבר משנה. וקרוב אני לומר שאפילו היה חולק על פסק הגאונים ז"ל מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדברי הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה הוא, שאין לנו עתה לחלוק על דברי הגאונים ז"ל מראית דעתינו לפרש ענין בדרך אחרת כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת וזהו דבר שלא נמצא.

90 מלחמת ה' מסכת סנהדרין פרק ד - אחד דיני ממונות [דף י עמוד ב]

[דף י עמוד ב] כתוב בספר המאור דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ורמינהו דן את הדין וכו' עד ותימה הוא וכו' :

85 אמר הכותב: זו אינה קושיא שהמומחה השנוי במשנה זו לענין בכורות הוא מומחה גמור דגמיר וסביר ונקיט רשותא **דכל דלא נקיט רשותא להתייר בכורות הדיוט הוא** כדאמרי' בהדיא בפי' יוה"כ דבר זה הניחו לו לבית נשיא להתגדר בו ומשי"ה קתני מי שאינו מומחה שלא נטל רשות וראה את הבכור ונשחט על פיו ה"ז יקבר ומשלם מביתו **מאי טעמא פושע הוא מזיק הוא דלא הוה ליה למיחזי בלא רשותא** ועלה קתני שאם דן את הדין וטעה משלם כיון דלא נקיט רשותא ואם היה מומחה לבי"ד **כלומר** אין גדול הימנו בחכמה ובמנין פטור מלשלם אף על גב דלא נקיט רשותא אבל אי נקיט רשותא אף על גב שיש גדול הימנו פטור כדאמר רב נחמן גופיה בפירקא קמא וזהו הנכון לענין פי' השמועה וכן פר"ח ז"ל אבל לא לענין הלכה דהא סוגיין בפ"ק דמתני' בשאינו מומחה מרומיא דרמיא ליה ר' אבא לר' אבהו ועוד דקי"ל כפירוקי דרב חסדא דהוא מסקנא דשמעתא כדאמר רבינו ז"ל ועוד דהא רבינא דהוא בתרא אסקיה לתירוציה דרב חסדא ומתרץ ליה אלמא הלכתא כוותיה

95 ומה שכתב שזה דבר ברור הוא דכיון דסבירא לן השתא כר"מ ליתא לההיא אוקימתא דרב חסדא ואייתי ראייה מדקאמרינן בבכורות לימא תנן סתמא כר"מ ודחינן לה בשנשא ונתן ביד איני יודע מה הוסיף על דברי רבינו הגדול ז"ל **וכבוד הגאון יהא מונח במקומו שעדיין דברי רבינו הגדול ז"ל יותר**

100 **נכונים** דרב חסדא לאו לדחוייה מדר"מ אמרה דהא לדידיה אכתי כר"מ מתוקמא **דהא רב חסדא גופיה אמר דכיון דאמר ליה פטור אתה משלם מביתו ואילו לרבנן ודאי פטור דהא גרמא היא ולא עדיף ממוחל שטרא דפטור ואף על גב דרבינא אסקיה בשהיה לו משכון לאו לאיפלוגי עליה בסברא חדתא אלא לפרוקה לדרב חסדא אתא ושמעין מינה דלאו לאפוקה [דף יא עמוד א] למתני' מדר"מ הוא דמתרצי הכי אלא בסברא דקושטא הוא דמוקמי לה הכי תדע דהא לא מתרצינן לה בשמעתין כדרי אלעא אמר רב ואילו הוה פירוקיה דרב חסדא ור' אלעא אמר רב אזלי בחד טעמא בודאי הוי אמרי' בגמי' הכא וכן אמר ר' אלעא אמר רב בשנשא ונתן ביד והכי אורחא דתלמודא בכל דוכתא מדלא אמר הכי ש"מ דתרי סברי נינהו רב חסדא מתרץ מה שעשה עשוי ומר מתרץ ומשלם מביתו בלחוד ואפי' בדרי' אלעא גופיה איכא לפרושי דלאו דחיתא אלא מעיקרא הוא דאמרי' נימא תנן סתמא כר"מ דאי רבנן אפי' בניזקין לא דיינינן דינא דגרמי כ"ש בדייני אלא ע"כ ר"מ היא דאי לא מתני' אמאן תרמייה ואתא ר' אלעא ופריק דמתני' בשנשא ונתן ביד היא אבל לא נשא ונתן ביד פטור דלא דיינינן בהאי דינא דגרמי וכיון דהכי הוא ממילא מדחיה מדר"מ ואילו אמר רב חסדא בשלא נטל ונתן ביד מה שעשה עשוי ופטור מלשלם הוה אפשר להו למימר דלא ס"ל כר"מ אלא השתא כיון דמחזירין לא מפקא מדר"מ כלל אלא דלא ס"ל לדרב חסדא לחיובי דין בגרמא בעלמא ולא בעו נמי למפטריה ואפסודיה**

110 **לבעל דיניה ומשי"ה אמר מחזירין** כדקא פירש רבינו ז"ל וכיון דמדינא מחזירין ולא קם דינא אף על פי שאין הדבר מצוי שיחזור לבעליו פטור ולא מחייב משום דינא דגרמי מדקאמרי' בגמי' בטועה בדבר משנה גבי פרה דר' טרפון ופירושא דמלתא משום דכל היכא דקם דינא הוא דמיקרי דינא דגרמי דברי היזקא דמההיא שעתא דמסיק עלה שמא דטרפות חסרה ודמי למוחל ולמסור וכל אבזריהו דהתם נמי כיון דאוקימנהו עליה מקלי קלייה שזה היה ממון המשתמר והוא הוציאו מרשות הבעלים כשהראהו

115 **כר"מ** אמר ר' אלעא אמר רב בשנשא ונתן ביד והכי אורחא דתלמודא בכל דוכתא מדלא אמר הכי ש"מ דתרי סברי נינהו רב חסדא מתרץ מה שעשה עשוי ומר מתרץ ומשלם מביתו בלחוד ואפי' בדרי' אלעא גופיה איכא לפרושי דלאו דחיתא אלא מעיקרא הוא דאמרי' נימא תנן סתמא כר"מ דאי רבנן אפי' בניזקין לא דיינינן דינא דגרמי כ"ש בדייני אלא ע"כ ר"מ היא דאי לא מתני' אמאן תרמייה ואתא ר' אלעא ופריק דמתני' בשנשא ונתן ביד היא אבל לא נשא ונתן ביד פטור דלא דיינינן בהאי דינא דגרמי וכיון דהכי הוא ממילא מדחיה מדר"מ ואילו אמר רב חסדא בשלא נטל ונתן ביד מה שעשה עשוי ופטור מלשלם הוה אפשר להו למימר דלא ס"ל כר"מ אלא השתא כיון דמחזירין לא מפקא מדר"מ כלל אלא דלא ס"ל לדרב חסדא לחיובי דין בגרמא בעלמא ולא בעו נמי למפטריה ואפסודיה

120 **לבעל דיניה ומשי"ה אמר מחזירין** כדקא פירש רבינו ז"ל וכיון דמדינא מחזירין ולא קם דינא אף על פי שאין הדבר מצוי שיחזור לבעליו פטור ולא מחייב משום דינא דגרמי מדקאמרי' בגמי' בטועה בדבר משנה גבי פרה דר' טרפון ופירושא דמלתא משום דכל היכא דקם דינא הוא דמיקרי דינא דגרמי דברי היזקא דמההיא שעתא דמסיק עלה שמא דטרפות חסרה ודמי למוחל ולמסור וכל אבזריהו דהתם נמי כיון דאוקימנהו עליה מקלי קלייה שזה היה ממון המשתמר והוא הוציאו מרשות הבעלים כשהראהו

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשנ"ג

- 125 **אבל לכל היכא דלא קם דינא לאו כלום עבד דלא ברי היזיקיה ואפי' עשה הוא מעשה על בנו פטור דגרמא בנזקין מקרי למה זה דומה למשיא עצה לחבירו והפסיד על ידו שאינו בדין שישלם וזה טעם שסה בו כלב שסה בו נחש דפטור. וכן המוכר פירות לחבירו ולא צמחו שאינו משלם דמי הוצאה ואף על פי שהטעהו ואף על גב דבמראה דינר לשולחני חייב התם כיון דצריך למגמר וחזי פושע הוא דשכיח בהו טעותא טפי והוה ליה כמאן דליתיה דיינא בדינא אי נמי כמי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו שמשלם [דף יא עמוד ב] דמזיק הוא וכל מי שיודע בטיב דיני הגרמות יודה בזה. והיינו דאמר' בגמרי' ולא כלום עבדת דאלמא גרמא בעלמא הוא ולא דינא דגרמי ואם תדקדק במה שפירש רבינו שלמה ז"ל תמצא סיוע לכל מה שכתבנו בזה ותמה על עצמך לא יהא הדיין אלא כמסור הרי חלקו בו בין שנשא ונתן ביד בין שהראה בלבד כדמפורש בדוכתא בפ' הגוזל ומאכיל ושמעת מינה שאפי' לדברי ר"מ אין כל הגורם בדבור כעושה מעשה וא"ת הרי אמרו שם שאם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי וחייב. מאריה דאברהם וכי מעצמו הוא עושה והלא קבלוהו בעלי הדין עליהם וגמר למידן ואי נמי לא קבלוהו וגמיר וסביר או בי תלתא דאיכא בינייהו חד דגמיר למידן והתובע צווח לפניו לדון ודן דמצוה רבה עביד ורחמנא אנסיה ופקדיה למידן להו דינא וליביה אנסיה למטעה ולא יהא כמסור דקא עביד איסורא רבה שלא יתחייב בגרמתו בלבד אלא מיהו מאן דליתיה מומחה ולא קבלוה ודאי כיון דאשרה בעלמא הוא ואיסורא עבד כמסור שהראה מעצמו דמי ומחייב כדברי רבינו הגדול ז"ל ומיהו אי לאו דמסתפינא מיניה הוה אמינא דטעמיה דרב חסדא דמחזירין לאו משום הפסד ממונו של בעל דין אלא משום כל היכא דלא עבוד בה עובדא לא אלים למיהו דיניה דינא כיון דטעו וכיון שכן במומחה ונקיט רשותא אי נמי קבליה דפטור מלשלם אי נטל ונתן ביד לא הדר דינא והדין הוא פשטא דשמעתא דבפירקין קמא ופשטא דמתני' דבכורות ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם אלא שכבר הורה זקן וההיא דאמר בכתובות (פד:) דן דייני כר"ט ואהדר ריש לקיש לעובדא מיניהו אמר ליה ר' יוחנן עשיתה כשל תורה ומפרשי בגמי' מר [דף יב עמוד א] סבר טועה בדבר משנה הוא וחוזר ומר סבר טועה בשקול הדעת הוא ואינו חוזר דברי רבינו ז"ל יש לנו להעמידה כשנטל ונתן ביד ומש"ה אין מחזירין וכן הא דאיתמר בפ' ואלו טריפות (חולין מג:): תורא משרא שרי ואמרו ליה לבריה דרב יוסף בר חמא דלישלם דמי תורא למאריה ה"נ מתוקמא בשנשא ונתן ביד ותרווייהו קשיאן עליה דבעל המאור ז"ל דאיהו אמר תלתא דאיכא בינייהו חד דגמיר וסביר אף על גב דלא נקיטי רשותא ולא קבלינהו פטורין מלשלם ומחזירין והתם בפ' הכותב סתמא קאמר' דייני משמע בי דינא דקביעי דאינון תלתא וא"א דליכא בינייהו חד דגמיר וסביר ואפ"ה אי טעה בשקול הדעת אין מחזירין וההיא דרבא נמי קשיא עליה דרבא גמיר וסביר הוה ובתלתא הוה לגבי ראיית טריפה וקאמר' דלישלם זו תשובות ה"ר אברהם ברבי דוד ז"ל ומה שדחה בעל המאור ז"ל שזו שאמרו דטועה בדבר משנה חוזר ואינו משלם משום דכיון דטועה בדבר משנה הוא ידיעא טעותיה ולא מיבעי ליה למיסמך עליה לאו מלתא היא כלל אטו כ"ע ידעי ספרא וספרי ותוספתא וכולי תלמודא דהא כל מאן דטעי אפי' בדרב המנונא ורב ששת טועה בדבר משנה הוא ובאשה וקטן מאי איכא למימר אטו דינא גמירי ועוד אי משמת ליה שמותי וליכא בההוא דוכתא דקא מברר ליה לטעותיה מאי איכא למימר אלא ש"מ דלא דיינינן הכא דינא דגרמי דמינס אניס ולא גרע ממסור כדפרשינן אבל ודאי אי נשא ונתן ביד וליתיה לממונא דתיהדר מודה אני שאפי' טועה בדבר משנה נמי משלם כטועה בשקול הדעת וכן נראה מדברי רבינו הגדול ז"ל והא דאותביה רב המנונא לרב ששת פרה אפשר הוה ליה לפרוקיה לר"ט נשא ונתן ביד הוה אלא דלאו אורחיה דר"ט בהכי ועוד דרב ששת כולה בשלא נשא ונתן ביד מוקי לה תלתא בבי דכתב בעל המאור ז"ל אדחו להו וליתנהו ובבבא רביעא חזינן שיבושא דכתב דליתיה דיינא וא"צ לומר דליתיה מומחה כגון דלא גמיר אף על גב דקבלוה עלייהו בעלי דינא דינא לאו דינא בין טעה בין לא טעה וכו' בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד נראה מדבריו שאפי' לאחר גמר דין יכול לחזור בו וזה א"א דהא אפי' ג' רועי בקר לא שכחי בישוב לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו והני ודאי כיון דלא גמירי כלל כחד דמו וכי קבלינהו הוי דינייהו דינא ועוד דהא אי קבלי לבעל דיניה נמי אינו יכול לחזור בו כדקתני דור לי בחיי ראשך ל"ש במחול לך ול"ש באתן לך כ"ש בדינא דלא גמיר דאי קבלוה עלייהו דהוי דיניה דינא ואינו יכול לחזור בו לאחר גמר דין בשלא טעה אבל ודאי בטעה חוזר בין נשא ונתן ביד**
- 130
- 135
- 140
- 145
- 150
- 155
- 160
- 165

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

170 בין שלא נשא ולענין תשלומין במקום שא"א להחזיר דינו דומה יפה למי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו דהרי זה יקבר ומשלם מביתו ולא אמרי' בעל הבכור פשע שסמך עליו ואף על גב דההיא פשיעותא יתירתא היא לבעלים אפי' לא טעה בהוראתו ושחטו על פיו יקבר אלא אפי' הכי איהו דגרם היזק משלם מביתו :

חידושי הר"ן מסכת סנהדרין דף לג עמוד א

175 כאן במומחה כאן בשאינו מומחה. פי' רש"י ז"ל דמתניתין דקתני מחזירין במומחה שאחר שהוא חכם מומחה לרבים יכול לומר טעיתי בהוראתי או בדיני ועל כרחם יש להם להאמינו ואינם יכולין לומר מאי חזית דטעמא בתרא עיקר דילמא טעמא קמא עיקר דאיהו ידע טפי מינייהו. ומתני' דדן את הדין בשאינו מומחה ולפיכך מה שעשה עשוי שאינו יכול לומר טעיתי בדיני לפי שיאמרו לו שעכשיו הוא טועה. ומקשינן ובמומחה מחזירין והא קתני סיפא ואם הי' מומחה לב"ד פטור מלשלם דמשמע שהמחאת המומחה מקיימת את דינו ופוטרו מלשלם. שאם היה מן הדין חוזר לא שייך למימר ביה פטור תשלומין כיון דהדר. ותירץ ר' נחמן כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין ובכה"ג אמר ר' יוסף שמחזירין את דינו לפי שאינו פטור מלשלם אם לא נטל רשות. וכל הני טעות דאמרי' מיירי בשיקול הדעת. זהו פי' רש"י ז"ל.

185 וקשה דהא אמרינן בפ"ק מר זוטרא ברי' דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמי' דרב יוסף א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים. והא מר זוטרא מומחה הוה אלא דלא נקיט רשותא כדמוכח לעיל ואפי"ה חייבו ר' יוסף עצמו לשלם ואמאי לא אהדר ל' דינא דמומחה ויש גדול ממנו הוה כאוקימתיה דר' יוסף דאוקם מתני' הכא.

ותרצו בתוספות ז"ל דמומחין דהכא היינו מומחין ממש סמוכין. והמחאת מר זוטרא דפ"ק היא דהוה גמיר וסביר בלחוד.

190 ולי נראה דלא קשיא לרש"י ז"ל דהך אוקמתא דר' יוסף דהכא אידחיא ומאי דאמר לי למר זוטרא בפ"ק הוא לפום מסקנא דסוגיין דקי"ל כרב ששת וכתב חסדא :

195 אבל הריא"ף ז"ל פי' כאן במומחה כאן בשאינו מומחה מתני' דקתני מחזירין בין לזכות בין לחובה כשאינו מומחה דלא גמיר ולא סביר ולפיכך מחזירין את דינו **שאינ כח בדיין להעמי' דבריו** ומתני' דבכורות דדן את הדין **מיירי במומחה ומ"ה מה שעשה עשוי** ומקשינן במומחה והא קתני סיפא ואם הי' מומחה לב"ד פטור מלשלם וא"כ רישא דקתני ומשלם מביתו כשאינו מומחה מתוקמא ואפי"ה מה שעשה עשוי ולא הדר דינא. וקאמר רב נחמן ל"ק כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כלומר לעולם מתניתין בשאינו מומחה דלא גמיר ולא סביר ומ"ה הדר דיני'. ומתני' דבכורות רישא וסיפא מיירי במומחה אלא דסיפא דקאמר ואם הי' מומחה פטור מלשלם מיירי במומחה שאין גדול ממנו במנין ובחכמה **והרי הוא כאלו נטל רשות** ולפיכך פטור מן התשלומין. ורישא דקתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו מיירי במומחה שיש גדול ממנו וכיון שהוא מומחה יש בו כח להעמי' את דינו וכיון שיש גדול ממנו **ולא נקיט רשותא** וטעה בשיקול הדעת חייב לשלם. והיינו דא"ל ר' יוסף למר זוטרא ברי' דרב נחמן דאי לא קבלוהו עליהו שישלם מפני שהוא היה גדול ממנו. ומכל מקום בין לפי זה בין לפי רש"י ז"ל שמעי' דמומחה שאין גדול ממנו הרשות נתונה לו לדון והרי הוא כאלו נקיט רשותא ואי טעי פטור מלשלם.

200 והר"י הלוי ז"ל הקשה לפי זה דהא רישא דמתני' דבכורות תנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר ועלה קתני דן את הדין וכו' וא"כ היכי אפשר לאוקמה ההיא במומחה. ותירץ הרמב"ן ז"ל דאפילו המומחה לרבים לענין דינין הוי שאינו מומחה לענין בכור עד שיטול רשות מן הנשיא בפירש כדאמרי' ביומא דבר זה הניחו לו לבית נשיא להתגדר בו ועל המומחה שלא נטל רשות הוא שאמרו דן את הדין.

210 ומ"מ אכתי קשיא דבפ"ק דמכילתן אוקמוה הא דדן את הדין גבי פלוגתא דשמואל ור' אבהו בשנים שדנו בשאינו מומחה וקבלוהו עליהו. אלמא דבלאו מומחה עסקינן. והוצרך הרב ז"ל לתרץ דכיון דהך

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשנ"ג

אוקמתא דר' יוסף לא קיימא אליבא דהלכתא דכרב חסדא דלקמן קי"ל לא חש תלמודא לאקשווי עליה.

וה"ר דוד ז"ל תלמידו תירץ דלא קשיא ההיא דפ"ק כלל דעיקר חדושיה של ר' יוסף הוא דמתני' דקתני מחזירין בין לזכות בין לחובה מיירי במי שאינו מומחה דלא גמיר ולא סביר וטעה דבכה"ג חוזר שאינו כדאי להעמי' את דינו ומתני' דבכורות מיירי במומחה ולא נקיט רשותא דדינו דין ואם טעה משלם כיון דלא נקיט רשותא והי"ה נמי דמצנין לאוקמוה הך דדן את הדין בשאינו מומחה וקבלוה עליה דדינו דין ומשלם דאמרין ליה כי קבלנוך אדעתא דדיינת לנו דין תורה הלכך בהנך תרי גווני מצנין לאוקמיה רישא דההיא דבכורות כרב יוסף דנקיט הכא חדא מהני גווני ולא רצו בתלמו' להאריך ולפי שיטה זו אפשר לנו לומר דכולהו הנך אוקמתי דאמוראי הילכתא נינהו ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דר' יוסף חידש (נמוי) [דמיי] שאינו מומחה דלא גמיר ולא סביר מחזירין את דינו ועל זה סומך הריא"ף ז"ל בבבא חמישאה בהלכותיו ורב נחמן חדש במומח' אף על גב דלא נקיט רשותא כל שאין גדול ממנו פטור מלשלם כאלו נקיט רשותא אלא שהריא"ף ז"ל כתב דאידיחי ליה פירוק' דר' יוסף ור' נחמן ולפי שיטה זו לא היה לנו לדחותן אלא שהריא"ף ז"ל דוחה אותן מטעם אחר שהוא סובר דרב חסדא דקיימא לן כותי' ס"ל שלעולם אין בעל הדין מפסיד ולפי ר' יוסף ור' נחמן הוא מפסיד :

ולרב בעל המאור ז"ל שיטה אחרת ופי' כאן במומחה כאן בשאינו מומחה דמתני' דהכא במומחה שנטל רשות שהוא פטור מן התשלומין לפיכך מחזירין את הדין כדי שלא יפסי' בעל הדין וכן מתני' איכא לאוקמא במומחה דלא נקט רשותא אלא שיש שנים אחרים עמו אף על פי שאינן מומחין דבכה"ג הרי הוא כמומחה דנקיט רשותא. לפי שהוא ז"ל סובר דמתני' דקתני אחד דיני ממונות וא' דיני נפשות וכו' בשלשה דיינין קיימינן דאפירקן קמא קאי דקתני תני דיני ממונו' בשלשה וא"כ כי מוקמינן מתני' במומחה דהיינו גמיר וסביר הכוונה היא שיהיה דיינן עם שנים אחרים ואינן צריכין נטילת רשות שהרי היחיד דגמיר וסביר דינו דין והשנים האחרים שהוסיפו עמו אף על גב דלא גמירי וסבירי מהנו ליה כאלו נקיט רשותא ולפיכך פטורין מלשלם וכיון דפטורין מחזירין את הדין משום הפסד בעל הדין. ומתני' דבכורות דדן את הדין בשאינו מומחה וכיון שהוא חייב לשלם אין מחזירין את דינו דבטעה בשיקול הדעת קיימינן שדינו דין דלא מפקא מדרב ששת דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ומקשי' מדקתני סיפא ואם הי' מומחה לב"ד פטור מלשלם דמשמע שהדין קיים ולא הדר דינא דאי הדר דינא הי"ל למימר מחזירין אותו. ותירץ ר' נחמן כאן שיש גדול ממנו וכו' כלומר מתני' דקתני מחזירין במומחה שיש גדול ממנו דבעינן תרתי חדא שיהי' מומחה ושיפטור מן התשלומין וכיון שיש גדול ממנו מחזירין כדי שלא יפסי' בעל הדין אבל אם אין גדול ממנו אף על פי שרצה הוא לעצמו להחזיר אין שומעין לו והיינו סיפא דדן את הדין דקתני ואם הי' מומחה פטור מלשלם דמיירי בשאין גדול ממנו אבל כשאינו מומחה בין שיש גדול ממנו בין שאין גדול ממנו אין נזקקין להחזי' את דינו וחייב לשלם והיינו רישא דדן את הדין דמה שעשה עשוי ומשלם מביתו כיון שלא טעה אלא בשיקול הדעת. ולפי שיטה זו הא דאמר ר' יוסף למר זוטרא אי לא קבלוך זיל שלים אף על גב דהוה מומחה ויש גדול ממנו והיה בדין לומר שיחזור הדין משום דכי אמרינן להחזיר הדין היינו דוקא היכא שהדין פטור ומשום הפסד בעל דין מחזירין אותו אבל הכא דמר זוטרא לא נקיט רשותא דינו דין וחייב לשלם. וזה הפירוש נכון. אלא שחולקין עליו במאי דאמר במומחה דגמיר וסביר אף על גב דלא נקיט רשותא דכשהוא דן עם שנים אף על פי שאינן מומחין דפטור מלשלם כאלו נקיט רשותא דמאי עבדי ליי' הני תרי דלא גמירי ולא סבירי ואם אתה אומר כן לענין הדין כך יש לומר לענין הוראה שאם מומחה אחד טרף את הכשרה ויש עמו שנים תלמידים אפילו קטנים וטעה בשיקול הדעת שיפטור מלשלם כאלו נקיט רשותא ואנן אמרינן בפ' ואלו טרפות ואמרו ליה לברי' דרב יוסף בר חמא דלישלים תורא למארי' ומי לא עסקינן שהיו עמו שנים תלמידים ואפ"ה חייבוהו לשלם ועוד דאי הכי אמאי לא לישתמיט חד תנא או אמוראה למימר האי דינא. כן נ"ל :

רב ששת אמר כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשקול הדעת כלומר מתניתין דקתני מחזירין מיירי בטועה בדבר משנה ומי"ה חוזר לייש נשא ונתן ביד לייש לא נשא ונתן ביד. ומתני' דבכורות מיירי בטועה

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשנ"ג

- 255 בשיקול הדעת. ומשמע ודאי דכולהו אמוראי ורב חסדא נמי כולהו ס"ל דטעה בדבר משנה חוזר בין נשא ונתן ביד לא נשא ונתן ביד והכי מוכח בדוכתא טובא דטועה בדבר משנה חוזר דאמרינן בפי' שבועות העדות האי דייני דאשבע בתפלי כטעה בדבר משנה וחוזר. ובכתובות פ' אלמנה ניוזנות שמעינן ל"י לר' יוסף דאמר התם ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כטעו בדבר משנה וחוזרין. ובפ"ק דמכילתן אייתינן בפשיטות הא דרב אסי טעה בדבר משנה חוזר אלמא הכי הילכתא וכן הסכמת הריא"ף ורוב המחברים ז"ל ואי הכי קשיא אמאי נדו הני אמוראי מאוקמתיה דרב ששת כיון דקושטא היא. וכ"ת משום דלא שכיח דליטעו דייני בדבר משנה. ליתא דמתני' משום דיני נפשות איצטריכא דאמרינן דאין מחזירין אפילו טעו בדבר משנה אלא א"כ טעו בדבר שהצדוקים מודים בו. וי"ל דניתא להו לכולהו אמוראי לאוקומא תרתי מתנייתא בטעות אחת דהיינו שקול הדעת ולא לאוקומא חדא בדבר משנה וחדא בשקול הדעת ור' יוסף ורב נחמן כולהו מוקמי להו בשקול הדעת. ואכתי איכא למידק אי רב חסדא ס"ל דטעה בדבר משנה חוזר אפילו נשא ונתן ביד מאי קא מקשה תלמודא לקמן אלא לחובה היכי משכחת לה וכיון דא"ל פטור אתה כמי שנשא ונתן ביד דמי אמאי לא תריץ ליה דמתני' בטועה בדבר משנה וחוזר אפילו נשא ונתן ביד מה שאין כן בטועה בדיני נפשות שאינו חוזר א"כ טעה בדבר שהצדוקים מודים בו. וי"ל דאין ה"נ דהוה מצוי לתרוצי הכי אלא כיון דעיקר דבריו הוא להעמיד שתי המשניות בטעות שקול הדעת הוא דמקשה בגמרא הכי מיהו קושטא דמילתא הכי היא והיינו דמסקינן בגמרא מיקמי פירוקא דרבינא בקשיא ולא בתיובתא משום דבקשיא איכא פירוקא אחרנא ובתיובתא ליכא פירוקא אחרנא:
- 260
- 265 אטו אן קטלי קני באגמא אן הילכך אפילו טעה בדבר האמוראים הוי כטועה בדבר משנה וחוזר. ואי"ת ואף על גב דלאו קטלי קני הוו מ"מ אפשר ששאר אמוראים יחלקו עליהם וא"כ למה יהיה הטועה בדבריהם טועה בדבר משנה. וי"ל דהכי קאמרינן שהטועה בדברי האמוראים שלא שמע את דבריהם שאם שמע אותם שאמרו כך וכך לא הי' עושה המעשה הזה הרי זה כטועה בדבר משנה וחוזר שאם שמע המשנה לא הי' עושה כן והא נמי דכותי' שטעה בדבר שטעותו מפורשת אבל טעה בשקול הדעת אין טעותו מפורשת שאין הכרע מפורש בדבר אלא דסוגיין דעלמא כחד מיניהו. לפיכך נראה שהטועה בדברי הגאונים ז"ל שאחר חתימת התלמוד אף על פי שביד החכמים האחרונים לחלוק על דבריהם לעשות מעשה כנגד הוראתם מ"מ אם טעה חכם אחד אחרון בדברי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם בענין שאם שמע מה שאמרו הגאונים ז"ל לא הי' עושה זה הדין כן הרי זה כטועה בדבר משנה וחוזר דלא קטלי קני באגמא נינהו:
- 275
- 280 רב חסדא אמר כאן שנטל ונתן ביד וכו' פי' רב חסדא לא פליג אדר"ש בדינא דטעה בדבר משנה דודאי חוזר וכדכתיבנא לעיל אלא דמותיב תרתי מתנייתא בטועה בשקול הדעת ומתניתי דקתני מחזירין מיירי בשלא נטל הדיין ונתן ביד אלא שאמר פטור או חייב ומתני' דבכורות דמה שעשה עשוי ומשלם מביתו בשנשא ונתן הדיין ביד שנטל מזה ונתן לזה וה"ל כמוזיק ממש ומשלם מביתו. וטעמי' דרב חסדא דס"ל דרבנן תקנו כדי שלא יפסיד בעל דין את דינו שיחזרו את הדין כל היכא דדיין מפטר מתשלומין אבל היכא שהדיין חייב בתשלומין כגון שנשא ונתן ביד בכה"ג מה שעשה עשוי ומשלם הדיין מביתו כיון שלא טעה אלא בשקול הדעת זהו דעת הריא"ף ז"ל בדברי ר"ח ופסק כדבריו. ואי"ת ואמאי קי"ל כרב חסדא במאי דאמר דבשלא נטל ונתן ביד פטור מתשלומין והא קי"ל כר"מ דדיין דינא דגרמי וכיון שכן אפילו לא נטל ונתן ביד ליחייב בתשלומין. ותירץ הריא"ף ז"ל דבדין מומחה לא דיינינן דינא דגרמי והוכיח הרמב"ן ז"ל כדבריו דעל כרחין דרב חסדא אית ליה דר"מ מדאמרינן בגמרא כמאן דאמר ליה פטור אתה כמי שנשא ונתן ביד דמי ואלו לרבנן דלית להו דינא דגרמי אפילו א"ל פטור אתה לא מחייב עד שישא ויתן ביד שיהא מזיק בידים דהא רבנן פטרי מוחל שטר חוב דאמר ליה פטור אתה אלא וודאי טעמי' דרב חסדא דאפילו לר"מ דדיין דינא דגרמי אינו בדין בדיין דגמיר וסביר שיתחיי' עד שישא ויתן ביד משום דדייני' דדיין מצוה קא עביד דכתי' בצדק תשפוט עמיתך אלא דליביה אנסי' למיטעי הילכך לא גרע ממסור שאנסוהו להראות והראה דפטור ואם נשא ונתן ביד אפילו באונס חייב כדאיתא בפרק הגוזל (דף קיז) הא נמי דכותה אלא דמעיקרא קס"ד דכי א"ל פטור אתה כמי שנשא ונתן ביד דמי ולא פטרוהו משום דליביה אנסיה הואיל שעל ידי דבורו הוחזק ממון זה
- 285
- 290
- 295

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

ביד הנתבע ולאוקמתיה דרבינא דאוקים כגון שהיה בידו משכון הדרינן מיהא וסברינן דכל שלא נשא
300 **ונתן ביד פטור דליבי' אנסי' הואיל ובמצוה קא עסיק וכדכתיבנא ומכל מקום כשלא נשא ונתן ביד אם**
אי אפשר להחזיר הדין וכעובדא דרבי טרפון דהאכילוה לכלבים על כרחין יפסידו הבעלים שאין לחייב
הדיין דבמצוה קא עסיק. **ובטועה בדבר משנה כל שנשא ונתן ביד אם אי אפשר הדין בחזרה ודאי**
חייב לשלם ואם אפשר בחזרה חוזר הדין דלאו כלום קא עביד ודיני' לאו דינא. ואם תאמר והאיך
אפשר דר"ח לא פליג אדרבי מאיר דהא בבכורות פרק עד כמה עלה דהך מתניתין דדן את הדין אמרינן
305 לימא תנן סתמא כר' מאיר דדאין דינא דגרמי אר"א מתני' בשנשא ונתן ביד משמע דכי מוקמינן לה
הכי כי היכי דתיקום כרבנן הא לרבי מאיר דדאין דינא דגרמי אפילו לא נשא ונתן ביד חייב וא"כ היכי
מצינן למימר דרבי מאיר נמי צריך לאוקמא כשנשא ונתן ביד דאי לאו הכי בדיין ליכא דינא דגרמי הא
מוכח מהתם דלרבי מאיר אתי שפיר אפילו לא נשא ונתן ביד. ויש לומר דהתם בבכורות משום דלא
הוה סבירא ליה דמתניתן איירי כשנשא ונתן ביד על כרחין הוה מוקמינן לה כרבי מאיר דדאין דינא
דגרמי דאי לאו כמאן תוקמיה ולא הוה סבירא לן לשווי' פלוגתא בין דיין לשאר דינא דגרמי. ואתא רבי
310 אליעזר ואוקמא אפילו כרבנן ואפשר דאליבא דרבי מאיר נמי אית לן לאוקמיה בשנשא ונתן ביד כרב
חסדא דהכא ובוה מתקיימת שיטת הריא"ף ז"ל על נכון וכן הסכים הרמב"ן ז"ל. **והכלל לדברי**
הריא"ף ז"ל שבכל ענין שהדין נותן שיפטור הדיין מחזירין את הדין אם אפשר להחזיר כדי שלא
יפסיד בעל הדין. הילכך מומחה דנקיט רשותא ומומחה שקבלוהו עליהן בעלי דינן שהן פטורין מן
315 התשלומין אפילו נשא ונתן ביד מחזירין את הדין כדי שלא יפסיד בעל הדין אם אפשר להחזירו.
והרמב"ן ז"ל הקשה דאם כן מאי דאמרינן בפרק קמא האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטור
לינקוט רשותא מריש גלותא משמע לפי הריא"ף ז"ל שנטילת רשות לא יועיל אלא א"כ נשא ונתן ביד
דאלו לא נשא ונתן ביד בין מומחה דלא נקיט רשותא בין מי שאינו מומחה פטור מן התשלומין והדר
דינא אם אפשר להחזיר ואפי' אם א"א להחזיר נמי מיפטרא דמומחה מצוה קא עביד וכדכתיבנא ולית
320 בזה דינא דגרמי ובמי שאינו מומחה לאו כלום קא עביד וכדנפקא לן מאוקומתא דרב יוסף. וכבר כתב
הריא"ף ז"ל בבבא חמישאה ודוחק הוא לומר שלא יועיל נטילת רשות אלא דוקא כשנשא ונתן ביד
שאז יהיה דינו חוזר שאלו לא נשא ונתן ביד אפילו מי שאינו מומחה נמי חוזר. לפיכך פירשו הרמב"ן
והרשב"א ז"ל דכי אמר ר"ח כאן שנשא ונתן ביד כו' לא הוי טעמא משום הפסד בעל דין כמו שסובר
הריא"ף ז"ל אלא ס"ל לרב חסדא דטעה בשקול הדעת מתקיי' הדין אלא דס"ל מכיון שלא עשו מעשה
325 מן הדין לא הדיין ולא הבעלי דינן שמחזירין אותו אבל כשעשו בו מעשה יפה כח הדין כשלא טעה
בדבר משנה ואין מחזירין אותו ואף על גב (כאן חסר) לבעל דין ונתן ביד לאו דוקא אלא ה"ה אם נשא
ונתן בעל הדין על פי הדיין והיינו דאמרינן כיון דא"ל פטור אתה כמי שנשא ונתן ביד דמי שעכשיו
נעשה בדין כל מה שסופם לעשות בו כאלו חייבו את הזכאי שהוציאו ממנו ממון. הילכך לפי פירש זה
כשנעשה מעשה בדין אין מחזירין אותו בין שיהיה הדיין חייב לשלם בין שיהא הדיין פטור כגון מומחה
330 דנקט רשותא או קבלוה עליה אף כשנשא ונתן ביד הוא עצמו ואם לא נשא ונתן ביד הוא עצמו אף
כשאינו מומחה פטור דלא דיינינן דינא דגרמי בדיין וכדכתיבנא ובהא לא איירי רב חסדא אלא דפירש
דמתניתין דתנן מחזירין מיירי בשלא נעשה מעשה בדין. דדיין דפטור מן התשלומין ולא דיינינן בי
דינא דגרמי ה"מ בדיין מומחה דגמיר וסביר או שלשה הדיוטות שהן מצווין לדון. אבל בדיין שאינו
מומחה דלא גמיר כלל מתוך שאינו מצווה לדון הרי הוא כמסור שהראה מעצמו שהוא חייב בדינא
335 דגרמי אלא דאיכא טעמא למימר דכיון דדיניה לאו דינא ולא נשא ונתן ביד לאו כלום קא עביד ופטור
אלא שאם כפף ודן והעמיד את דינו בכח מלך ושליט כה"ג חייב בתשלומין וזהו שכתב הריא"ף ז"ל
אי כייף ודן ודיין זה שאינו מומחה אפילו כשלא טעה בדינו דיני' לאו דינא אם לא קבלוהו עליהו כדרי'
אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין אבל אם קבלוהו עליהו אם לא טעה בדינו אינן יכולין לחזור
בו אחר גמר דין דלא גרע משלשה רועי בקר ולא כדכתב הר"ז הלוי ז"ל דיני' לאו דינא. ואם טעה ודאי
340 אין דינו כלום הואיל ואינו ראוי לדון ואף על גב דקבלוהו עליהו לא קבלוהו עליהם אלא אדעתא דדייני'
להו דין תורה וכדאיתא בהדיא בריש מכילתן ואפילו טעה בשיקול הדעת נמי מחזירין את דינו ואפילו
נשא ונתן ביד לפי שאין בדבריו שיהיו מעמידין את דינו הואיל וטעה ואפשר להחזיר הדין אבל א"א

להחזיר את הדין ונשא ונתן ביד חייב לשלם מדין מזיק. ובטועה בדבר משנה נמי דאמרינן דלאו כלום קא עביד אם נשא ונתן ביד חייב. זהו דין מי שאינו מומחה כלל דלא גמיר ולא סביר. ואם אינו מומחה אלא דגמיר ולא סביר היינו מתניתין שעשה עשוי ומשלם כמי שנשא ונתן ביד דמי שעכשיו נעשה בדין כל מה שסופם לעשות בו כאלו חייבו את הזכאי שהוציאו ממנו ממון. הילכך לפי פירש זה כשנעשה מעשה בדין אין מחזירין אותו בין שיהיה הדיין חייב לשלם בין שיהא הדיין פטור כגון מומחה דנקט רשותא או קבלוה עליה אף כשנשא ונתן ביד הוא עצמו ואם לא נשא ונתן ביד הוא עצמו אף כשאינו מומחה פטור דלא דיינינן דינא דגרמי בדין וכדכתיבנא ובהא לא איירי רב חסדא אלא דפירש דמתניתין דתנן מחזירין מיירי בשלא נעשה מעשה בדין. דדיין דפטור מן התשלומין ולא דיינינן בי דינא דגרמי ה"מ בדיין מומחה דגמיר וסביר או שלשה הדיוטות שהן מצווין לדון. אבל בדיין שאינו מומחה דלא גמיר כלל מתוך שאינו מצווה לדון הרי הוא כמסור שהראה מעצמו שהוא חייב בדינא דגרמי אלא דאיכא טעמא למימר דכיון דדיניה לאו דינא ולא נשא ונתן ביד לאו כלום קא עביד ופטור אלא שאם כפף ודן והעמיד את דינו בכח מלך ושליט ככה"ג חייב בתשלומין וזהו שכתב הריא"ף ז"ל אי כייף ודן ודיין זה שאינו מומחה אפילו כשלא טעה בדינו דיני לאו דינא אם לא קבלוהו עליהו כדרי אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין אבל אם קבלוהו עליהו אם לא טעה בדינו אינן יכולין לחזור בו אחר גמר דין דלא גרע משלשה רועי בקר ולא כדכתב הר"ז הלוי ז"ל דדיני לאו דינא. ואם טעה ודאי אין דינו כלום הואיל ואינו ראוי לדון ואף על גב דקבלוהו עליהו לא קבלוהו עליהם אלא אדעתא דדייני להו דין תורה וכדאיתא בהדיא בריש מכילתן ואפילו טעה בשיקול הדעת נמי מחזירין את דינו ואפילו נשא ונתן ביד לפי שאין בדבריו שיהיו מעמידין את דינו הואיל וטעה ואפשר להחזיר הדין אבל א"א להחזיר את הדין ונשא ונתן ביד חייב לשלם מדין מזיק. ובטועה בדבר משנה נמי דאמרינן דלאו כלום קא עביד אם נשא ונתן ביד חייב. זהו דין מי שאינו מומחה כלל דלא גמיר ולא סביר. ואם אינו מומחה אלא דגמיר ולא סביר היינו מתניתין שעשה עשוי ומשלם מביתו ואוקימנא בפרק קמא בדקבלוהו עליה ורב חסדא אוקמה בנשא ונתן ביד ובטועה בשקול הדעת:

כללא דשמעתא מומחה דגמיר וסביר ונקט רשותא אי נמי לא נקיט רשותא אלא שקבלוהו עליהם בעלי הדין וטעה בשקול הדעת פטורין מן התשלומין ואפילו נשאו ונתנו ביד והיינו הך דפרק קמא האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטור לינקוט רשותא מריש גלותא. והיינו נמי הך דר' יוסף דהתם אי קבלוהו עליהו לא תשלם. וכ"כ הריא"ף ז"ל בהני תרי בבי קמאי דיליה. ולדבריו ז"ל מחזירין את הדין הואיל שהדיין פטור מן התשלומין כדי שלא יפסיד בעל הדין את דינו כל שאפשר להחזיר ואם א"א יפסיד. ולדברי הרמב"ן וה"ר דוד ז"ל כל שנעשה מעשה ב"ד בין על יד הדיין בין ע"י הבע"ד אין מחזירין את הדין וכדכתיבנא לעיל ואם טעו בדבר משנה חוזרין כל שאפשר לחזור ואפילו עשו ממעשה בדין ואם א"א לחזור פטורין מלשלם. וזהו לדברי כל המפרשים ז"ל. ואם הדיין מומחה ולא נקיט רשותא ולא קבלוהו עליהו אי טעו בשקול הדעת. אם נשא ונתן ביד חייב לשלם דמזיק הוא ואינו חוזר. ואי לא נשא ונתן ביד חוזר לדברי הריא"ף ז"ל כדי שלא יפסיד בעל הדין דאלו הדיין כיון שלא נשא ונתן ביד פטור דליביה אנסיה וכדכתיבנא כדברי רב חסדא והיינו בבא תליתאה. ולדברי הרמב"ן ז"ל כל שנעשה מעשה בדין אף על גב דלא נשא ונתן ביד חייב לשלם ואם לא נעשה מעשה בדין חוזר אף על גב דטעה בשקול הדעת. ואם טעה בדבר משנה חוזר אפילו נשא ונתן ביד ואם א"א להחזיר או נשא ונתן ביד הדיין עצמו חייב לשלם דמזיק הוא ואי לא נשא ונתן ביד אף על פי שהבעלי דינין נשאו ונתנו על פיו פטור זהו דין מומחה ודין שלשה הדיוטות כדין מומחה לרבים בכל דבר אלא דלא מהני רשותא להדיוטות אלא לשעה וכדכתיבנא בפרק קמא דמכילתן ודיין שאינו מומחה דגמיר ולא סביר אפילו קבלוהו עליהו בעלי דינא ואפילו נקיט רשותא וטעה בשקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ומשלם מביתו והיינו בבא רביעאה. ומי שאינו מומחה דלא גמיר ולא סביר אף על גב דקבלוהו עליהו בעלי דינין מחזירין את דינו כל שאיפשר להחזירו דהא נפקא לן ממאי דפרשי באוקמתיה דרב יוסף דמתני' דמחזירין מיירי בשאינו מומחה מפני שאין שם דיין עליו. ואם אי אפשר להחזיר את דינו אם נשא ונתן ביד חייב לשלם ואם לא נשא ונתן ביד פטור דלאו כלום קא עביד אם לא שכפף אותם

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

להעמיד את דינו מכח מלך ושליט. והיינו בבא חמישאה מהריא"ף ז"ל. והרמב"ם ז"ל תופס שיטת הריא"ף ז"ל בפ"ו מה' סנהדרין:

רא"ש מסכת סנהדרין פרק ד

390 ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפיסקי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו טועה בדבר משנה הוא. ולא מבעיא טועה בפיסקי הגאונים אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו קטלי קני באגמא הן ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר. אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המוקבלים לאנשי דורו. יפתח בדורו כשמואל בדורו. אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים והיינו דא"ל רב הונא לרב ששת אפילו בדידך ודידי וא"ל אטו קטלי קני באגמא אנן כלומר אם חדשנו דבר מדעתנו שלא נמצא לא במשנה ולא בגמרא ודין שלא ידע דברינו ופסק בענין אחר וכששמע הדברים ישרו בעיניו כטועה בדבר משנה הוא וחוזר. אבל הדין ההוא פשיטא שיש לחלוק על דבריהם דאמוראים האחרונים פעמים חולקין על הראשונים ואדרבה אנו תופסין דברי האחרונים עיקר כיון שידעו סברת הראשונים וסברתם והכריעו בין אלו הסברות ועמדו על עיקרו של דבר וכיוצא בזה מצינו אין למדין הלכה מפי הש"ס אלא מדברי האמוראים אנו למדין פסקי הלכות. אף על פי שהתנאים היו גדולים יותר מהאמוראים. והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדין אפסוק כמי שארצה ואם עשה כן זהו דין שקר. אבל אם חכם גדול הוא גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו. ואפילו אם פסק חכם אחר בענין אחר יכול החכם לסתור דבריו בראיות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה כ"ש אם יש לו סיוע מאחד מן החולקין. ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק כדאמר בפ' חזקת הבתים (דף לב ב) הלכתא (כרבא) + כרבה + בארעא והלכתא כרב יוסף בזוזי היכא דקיימא ארעא תיקום והיכא דקיימי זוזי לוקמו אלמא כל ספיקא דדינא אין מוציאין מיד מוחזק. ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגאונים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שיוכל להכריע או שאין יודע להכריע אם נראין דברי האחד לרוב החכמים ואיהו עבד כאידך היינו טעה בשקול הדעת. ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות אלא מה שפסק פסק:

קונטרס דינא דגרמי

415 הוי יודע שר"מ סבור שהגורם היזק אף על פי שלא עשה מעשה בידים חייב והיינו דינא דגרמי, אבל מי שלא גרם היזק לא חייב ר"מ, ולפיכך המטמא והמדמע והמנסך וכל היזק שאינו ניכר פטור מן הדין, לפי שאין היזק לא מחמת גרמתו ולא מחמת מעשיו... ולמאי דקא סלקא דעתך נמי דמתני' דדן את הדין ר"מ הוא, שמעינן מינה דדאין דינא דגרמי בהיזק שאינו ניכר דהיינו טמא את הטהור ואפילו בשוגג דאיהו קניס שוגג אטו מזיד, ... כללו של דבר כל שחייב במעשה בידים לרבנן, חייב בגרמא לר' מאיר, וכל הפטור במעשה ממש לרבנן כגון היזק שאינו ניכר, פטור לר"מ בגרמא והוא הדין במעשה ממש, שלא חייב ר"מ אלא על גורם היזק ואין כאן היזק מאחר שאינו ניכר, ומשום הכי דן את הדין חייב לר' מאיר שאלו גזל כיסו ממנו ונתנו לחבירו חייב לדברי חכמים, ובגרמא נמי חייב לדברי ר"מ שהגורם כעושה מעשה דמי, וכן נמי השורף שטרות של חברו כמי שגזל כיסו של חברו וחייב אף על פי שהיא גרמא לענין הממון הכתוב בשטר, וכל המפסיד ממנו של חברו ממנו היזק ניכר הוא מאחר שאינו יכול לומר לו הרי שלך לפניך,

...

425 אבל אפילו לדברינו מצינו צד הקל בגורם יותר ממזיק בידים, והוא שהנאנס להראות והראה פטור, והנושא ונותן ביד חייב אף על פי שנאנס כדעת רבינו הגדול ז"ל, ויש לומר שאינו חשוב גורם אלא האנוס, אבל נטל ונתן ביד מדאגבהיה קליה [נ"א קניה] ומתחייב בתשלומים מעליא, אי נמי אף על גב דדינא דגרמי דינא הוא פטור האנוס ממש כל זמן שלא עשה מעשה, וכן בדין את הדין הורה רבינו ז"ל

דף מקורות לשיעור של הרב מאיר ליכטנשטיין

סנהדרין פרק רביעי – דף מספר 3

בס"ד, ב' במרחשוון תשע"ג

- 430 שאינו משלם אלא בשנשא ונתן ביד, **דאנוס מיקרי, דרחמנא אנסיה למידן כיון דחזי למידן וגמיר ולביה אנסיה למטעא בשקול הדעת, ואקילו רבנן בדיבורא ולא עשו בו אונס כרצון, ומיהו ליתיה להאי דינא אלא בהאי גרמא אבל השורף שטרות באונס חייב דהא לאו מחילה הוא.**
- ...
- 435 **וזה הטעם לכל אלו. כלל גדול יהיה בידך כל הגורם ומחמת גרמתו בא היזק שאי אפשר אלא באותו היזק ואינו תלוי בדעת אחרים, אלא בשעה שגרם בא ההיזק או שהוא עתיד לבוא, כגון זה חייב ר"מ ונקרא בגמ' ברי היזיקא, לפיכך דן את הדין לדברי האומר אין מחזירין, חייב דמעידנא דאמר איש פלוני אתה חייב ונתחייב לשלם ממון ועל פיו שלם, מההיא שעתא הוא דגרם נזק, ואף על פי שאחר כך הוא משלם כיון שהדין חייבו לשלם ממון ועל כרחו משלם, הדין הוא הגורם משעה שחייבו, וכן במחיצת הכרם שנפרצה שבשעה שנתיאש ממנה גרם לזה נזק שהרי הגפנים גדלין והולכין ומתערבין, וכל דבר שאינו תלוי בדעת אחרים אלא על כרחו יבא הנזק מחמת גרמתו של זה, ברי היזיקא חשבינן ליה.**
- 440 **ומשום הכי פטרינן הפורץ גדר לפני בהמת חברו ואיבדה, אי כותל רעוע הוא דלא מנטרא מצי אמר לא גרמנא לך ולא מידי דסוף סוף למסתר קאי ומקמי דאתית לה נפלה, ואי נמי כותל בריא פטור אבהמה כדתנן או שפרצוה ליסטים פטור, משום דמצי אמר ליה מי יימר דנפקא ואם תמצוי לומר דנפקא מי יימר דאבדה דילמא משכח לה ולא ברי היזיקא, וכן דעת רש"י ז"ל, אבל יש מפרשין הא דאקשינן בגמ' אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב, אבהמה נמי קאי, דאי אכותל מאי קושיא אנן אבהמה קאמרינן דפטור מדיני אדם כדקתני בפני בהמת חברו, ולעולם אימא לך בכותל בריא וחייב אכותל, ואף על גב דתנן או שפרצוה ליסטים ולא מחייבי עד שהכישוה, ה"מ לאחיוביה בנזקין דכל אימת דלא קמה ברשותייהו (ו)לא מחייבי בנזקיה, אבל אגופה של בהמה לעולם חייבין עד שיחזירוה למקום המשתמר שבשעה שפירץ יצאת מרשות בעלים והם גרמו ליה, הילכך לא מפטרי מגופה של בהמה עד שיחזירוה למקום המשתמר ברשות בעלים שהרי הוציאה מרשותם משעה שפירץ, אבל אנזקין לא מחייבי מי יימר דמזקא ולא ברי היזיקא, וזו הסברא נכונה.**
- 450